ePublishing

Peri Istorias

Vol 6 (2013)

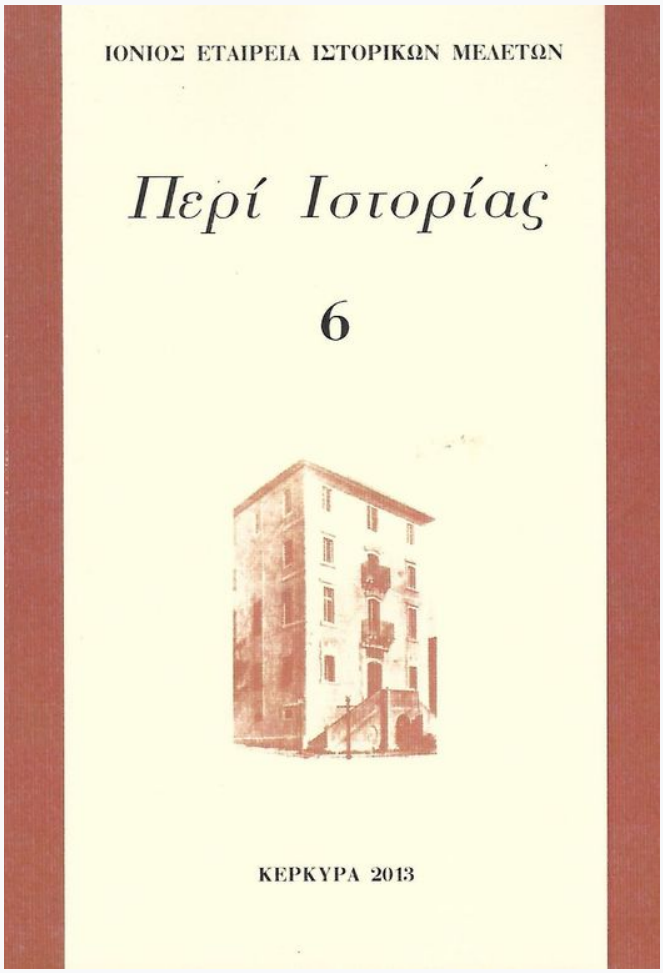

Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα (17ος-19ος αιώνας). Προλεγόμενα

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη

doi: 10.12681/p.i..24780

To cite this article:

Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ε. (2020). Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα (17ος-19ος αιώνας). Προλεγόμενα. *Peri Istorias*, *6*, 13–16. https://doi.org/10.12681/p.i.24780

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 15/11/2024 04:13:01

Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα
(17ος-19ος αιώνας)

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Το περιοδικό *Περί Ιστορίας* φιλοξενεί σε αυτό το τεύχος το μεγαλύτερο μέρος των ανακοινώσεων της δεύτερης Ημερίδας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της μεταδιδακτορικής έρευνας με τίτλο «Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα: οικονομικές δραστηριότητες και κοινωνική αναπαραγωγή (17ος-19ος αιώνας)» στις 17 Απριλίου 2008. Η Ημερίδα αυτή αποτέλεσε ένα από τα μέσα της δημοσιοποίησης της έρευνας που έγινε με χρηματοδότηση κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Προγράμματος «Φύλο, Πυθαγόρας ΙΙ – Ενίσχυση Ερευνητικών Ομάδων στα Πανεπιστήμια. Μέτρο 4.2» και κατά 25% από το Ελληνικό Δημόσιο. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην Κέρκυρα κατά τα έτη 2005-2008. Επιστημονική υπεύθυνη του όλου έργου υπήρξε η υπογράφουσα και μεταδιδάκτορας ο κ. Σπυρίδων Πλουμίδης. Το κύριο επίτευγμα της έρευνας υπήρξε το βιβλίο που συνέγραψε ο κ. Σ. Πλουμίδης, σήμερα Λέκτορας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο *Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα (1600-1864): έμφυλες σχέσεις και οικονομικές δραστηριότητες*, Κέρκυρα 2008.

Τον Σ. Πλουμίδη πλαισίωνε στο έργο του μεγάλη ερευνητική ομάδα από υποψήφιους διδάκτορες και μεταπτυχιακούς φοιτητές.[1] Στην ερευνητική ομάδα συμμετείχαν, επίσης, η γνωστή ιστορικός του Δικαίου, κ. Λυδία Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη, Διευθύντρια Ερευνών του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών, και η κ. Γεωργία Γκαράνη, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Τεχνολογίας Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του Τ.Ε.Ι. της Λάρισας. Παράλληλα με την έκδοση του βιβλίου, τα δεδομένα της έρευνας ενσωματώθηκαν σε μια βάση δεδομένων, η οποία σχεδιάστηκε από τον κ. Νικόλαο Σακκελίωνα υπό την επίβλεψη της κ. Γεωργίας Γκαράνη. Μαζί με το βιβλίο κυκλοφόρησε, επίσης,

---

[1] Η εκτεταμένη έρευνα στο πλουσιότατο Αρχείο του Νομού Κερκύρας διεξήχθη από πολυμελή ομάδα αποτελούμενη κυρίως από μεταπτυχιακούς φοιτητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μεθοδολογία Κριτικής και Έκδοσης των Ιστορικών Πηγών» του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου και υποψήφιους διδάκτορες του ίδιου Τμήματος και του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα μέλη της ομάδας αυτής με αλφαβητική σειρά ήταν τα ακόλουθα: Νικολέτα Βλάχου, Πανωραία Καλομπράτσου, Ουρανία Καραγιάννη, Κωνσταντίνος Καραλής, Ελλάδα Κοντουδάκη, Μαρία Κωνσταντινίδη, Μαγδαληνή Μανωλοπούλου, Δημήτρης Μητουλάκης, Μαρία Μπαλού, Μαρία Παπαδάτου, Χριστίνα Παπακώστα, Αικατερίνη Πέτρου και Καλλιόπη Πιλίλη.

μια ηλεκτρονική έκδοση ενός σημαντικού δείγματος αδημοσίευτων μέχρι τότε εγγράφων που αφορούν στις γυναίκες της Κέρκυρας και καλύπτουν ένα διάστημα 250 περίπου ετών. Η ηλεκτρονική έκδοση πραγματοποιήθηκε από μέλη της ερευνητικής ομάδας και άλλους εθελοντικά συμμετέχοντες μεταπτυχιακούς φοιτητές του προαναφερθέντος Μεταπτυχιακού Προγράμματος.[2]

Την Ημερίδα τίμησαν με τη συμμετοχή τους με πρωτότυπες ανακοινώσεις η Λέκτορας του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Παναγιώτα Τζιβάρα και η Λέκτορας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Κατερίνα Κωνσταντινίδου. Οι άλλοι συμμετέχοντες με ανακοίνωση ήταν μέλη της ομάδας που πραγματοποίησε την έρευνα.

Στην παρούσα έκδοση περιλαμβάνονται οι ακόλουθες οκτώ εργασίες: 1. Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Οι γυναίκες της Κέρκυρας: από την tutella στη χειραφέτηση (1600-1864)». 2. Παναγιώτα Τζιβάρα, «"Κατήχηση νεανίδων": απόψεις για την εκπαίδευση γυναικών στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα κατά τον 18ο αιώνα». 3. Κατερίνα Κωνσταντινίδου, «Η εμπορευματοποίηση του γυναικείου στήθους: επαγγελματίες τροφοί στο Εκθετοτροφείο της Κέρκυρας». 4. Χριστίνα Ε. Παπακώστα, «Γυναίκες και φιλανθρωπία στην Κέρκυρα του 17ου και 18ου αιώνα». 5. Δημήτρης Μητουλάκης, «Το διαζύγιο σε Ανατολή και Δύση: μερικές παρατηρήσεις γύρω από το διαζύγιο στην Κέρκυρα και στις οθωμανοκρατούμενες περιοχές (17ος-19ος αι.)». 6. Ελλάδα Κοντουδάκη – Μαρία Κωνσταντινίδη – Καλλιόπη Πιλίλη, «Η συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ζωή της Κέρκυρας (16ος-19ος αιώνας)». 7. Μαρία Μπαλού – Νικολέτα Βλάχου, «Διαχρονική θεώρηση των προικώων εγγράφων της Κέρκυρας (16ος-19ος αιώνας)». 8. Μαρία Καμονάχου, «Οι "φυγητές"». Η τελευταία αυτή εργασία είναι μια ιδιαίτερα ευγενική, ευπρόσδεκτη και χρήσιμη προσφορά στη διερεύνηση της ιστορίας της Κερκυραίας γυναίκας της διδάκτορος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχειονόμου των Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ. κ. Μαρίας Καμονάχου.

Πώς και σε ποιο βαθμό οι εργασίες αυτές προσθέτουν στις γνώσεις και στην ανάλυση των ιστορικών τεκμηρίων που μας προσέφερε το σημαντικό βιβλίο του Σ. Πλουμίδη; Το βιβλίο αυτό, όπως είχα γράψει και στον Πρόλογό του, βασίστηκε σε ένα σημαντικό δείγμα αρχειακών τεκμηρίων και δημοσιευμένης βιβλιογραφίας, και αναμφισβήτητα αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια ιστορικής έρευνας και συνθετικής παρου-

[2] Στην ηλεκτρονική έκδοση συνεργάστηκαν οι ακόλουθοι: Νικολέτα Βλάχου, Ζωή Γερμάνη, Πανωραία Καλομπράτσου, Ελλάδα Κοντουδάκη, Απόστολος Κουρουπάκης, Μαρία Κωνσταντινίδη, Σοφία Μάζη, Δημήτρης Μητουλάκης, Μαρία Μπαλού, Αθηνά Νάνου, Αναστασία Γκίλντα-Ντρίστι, Μαρία Παπαδάτου, Καλλιόπη Πιλίλη, Σωκράτης Πουλής και Andi Rembeci.

σίασης της ιστορίας των γυναικών μιας ελληνικής περιοχής για ένα μακρό χρονικό διάστημα. Επισημάνθηκε, επίσης, ότι η ύπαρξη ενός τεράστιου σε όγκο αρχειακού υλικού στην Κέρκυρα, αλλά και στη Βενετία, παρέχει τη δυνατότητα για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος, αν και τα γενικά συμπεράσματα πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να αλλάξουν ριζικά. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ωστόσο, ότι νέα στοιχεία θα προκύψουν σε επιμέρους τομείς από την επέκταση της έρευνας, τομείς οι οποίοι δεν υπήρχε δυνατότητα να διερευνηθούν αρχικά.

Από τις οκτώ εργασίες που παρουσιάζονται σε αυτόν τον τόμο, οι μισές αποτελούν εμβάθυνση και επέκταση θεμάτων που είχαν εξεταστεί στο προαναφερθέν βιβλίο. Μία ιδιαίτερα χρήσιμη ανακοίνωση εξετάζει συγκριτικά την έκδοση διαζυγίων από την ορθόδοξη Εκκλησία αφενός μεν στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα, αφετέρου δε στον οθωμανοκρατούμενο χώρο και επιχειρεί να παρακολουθήσει και να ερμηνεύσει τις επιμέρους διαφορές που παρατηρούνται τόσο στη διαδικασία όσο και στους λόγους διαζυγίου, και τις λύσεις που επιλέγονταν από την Εκκλησία σε κάθε περιοχή. Δύο ακόμη εργασίες, εκ των οποίων η μία αφορά στη συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ζωή του νησιού και η άλλη ασχολείται με τα διαφόρων ειδών προικώα έγγραφα που απαντούν στο διάστημα τριών περίπου αιώνων στην Κέρκυρα, προεκτείνουν και αυτά την ανάλυση επιμέρους θεμάτων που εξετάζονται στο βιβλίο. Ο Σ. Πλουμίδης αναδεικνύει τεκμηριωμένα τους βασικούς σταθμούς μιας μακράς και δύσκολης διαδρομής της γυναίκας της Κέρκυρας, που οδήγησαν σε μια μορφή μερικής χειραφέτησής της περί τα τέλη του 19ου αιώνα, προβαίνοντας σε μια διαχρονική επισκόπηση της εξέλιξης της νομικής, κοινωνικής και οικογενειακής θέσης της Κερκυραίας από το επίπεδο της πλήρους εξάρτησης, καταπίεσης και προσωπικής εξουθένωσης στη βαθμιαία απόκτηση δικαιωμάτων, εκπαίδευσης και κοινωνικής αποδοχής, τουλάχιστον στον αστικό χώρο του νησιού.

Οι τέσσερις άλλες πρωτότυπες εργασίες διερευνούν άγνωστες πτυχές του γυναικείου βίου στην Κέρκυρα: α΄. Την άσκηση του επαγγέλματος της τροφού, ενός από τα λίγα επαγγέλματα που λόγω της φύσης του μπορούσαν να εργαστούν σε αυτό γυναίκες, και στη συγκεκριμένη περίπτωση των τροφών που απασχολούνταν σε ίδρυμα της Κέρκυρας για έκθετα ή και ορφανά βρέφη· β΄. Την ασκούμενη φιλανθρωπική δράση του κληροδοτήματος Φλαγγίνη, που αφορούσε άπορα κορίτσια και αποσκοπούσε να τους εξασφαλίσει με την προσφορά προικοδοσίας τη δυνατότητα να επιτελέσουν τον μοναδικό κοινωνικά αποδεκτό προορισμό της γυναίκας, δηλαδή τον γάμο και την τεκνοποίηση· γ΄. Τις απόψεις που προβλήθηκαν για την εκπαίδευση των γυναικών στην Κέρκυρα περί τα τέλη του 18ου αιώνα και δ΄. Τη διέξοδο από την καταπίεση της ερωτικής τους ζωής, που επέλεγαν ορισμένες γυναίκες με τη «φυγή» τους από την οι-

κογενειακή εστία, προκειμένου να παντρευτούν τον εραστή τους, και τη μορφή αντίδρασης των οικογενειών τους στο γεγονός αυτό. Η ποικιλία των θεμάτων και η ευρεία χρονική διάρκεια των περισσότερων φαινομένων που εξετάζονται στις εργασίες, καθιστούν τα άρθρα αυτά ιδιαίτερα χρήσιμα όχι μόνο μεμονωμένα αλλά και ως ένα σύνολο, τα μέρη του οποίου συνεργάζονται αφανώς, ώστε να καταστήσουν ευκρινέστερη την εικόνα του βίου των γυναικών της Κέρκυρας στη μακρά διάρκεια.

Τα προαναφερθέντα, και κυρίως τα ίδια τα άρθρα, αποδεικνύουν πόσο τεράστια είναι η σημασία των πηγών στη γνώση και την κατανόηση της ιστορίας και πόσο η αύξηση των διαθέσιμων τεκμηρίων συνεργεί στη δυνατότητα πολλαπλών αναγνώσεων του παρελθόντος. Δείχνουν, παράλληλα, πως υπάρχει περιθώριο και για άλλες αναζητήσεις. Για την Κέρκυρα π.χ. θα ήταν χρήσιμη η εξέταση της ιστορίας των γυναικών της εβραϊκής κοινότητας, ή μια απόπειρα διερεύνησης συγκλίσεων ή αποκλίσεων μεταξύ της ζωής των καθολικών και ορθόδοξων γυναικών και των οικογενειών τους, όπως, επίσης, και η παρακολούθηση της ένταξης των Σουλιωτισσών ή άλλων επήλυδων γυναικών στο κερκυραϊκό περιβάλλον. Τα παραδείγματα θα μπορούσαν να πολλαπλασιαστούν και ελπίζουμε πως θα ακολουθήσουν και άλλες ανάλογες πρωτοβουλίες σε αυτό το ερευνητικό πεδίο.

Η κάτω από αντίξοες συνθήκες συνέχιση της εκδοτικής παρουσίας του περιοδικού *Περί Ιστορίας* στην πνευματική ζωή της Κέρκυρας δείχνει πως μπορούμε να ελπίζουμε μελλοντικά και στη συνέχιση της συμβολής των νέων ιστορικών, αποφοίτων του Ιονίου Πανεπιστημίου, στην επέκταση των γνώσεών μας «περί ιστορίας», και μάλιστα της κερκυραϊκής.

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη